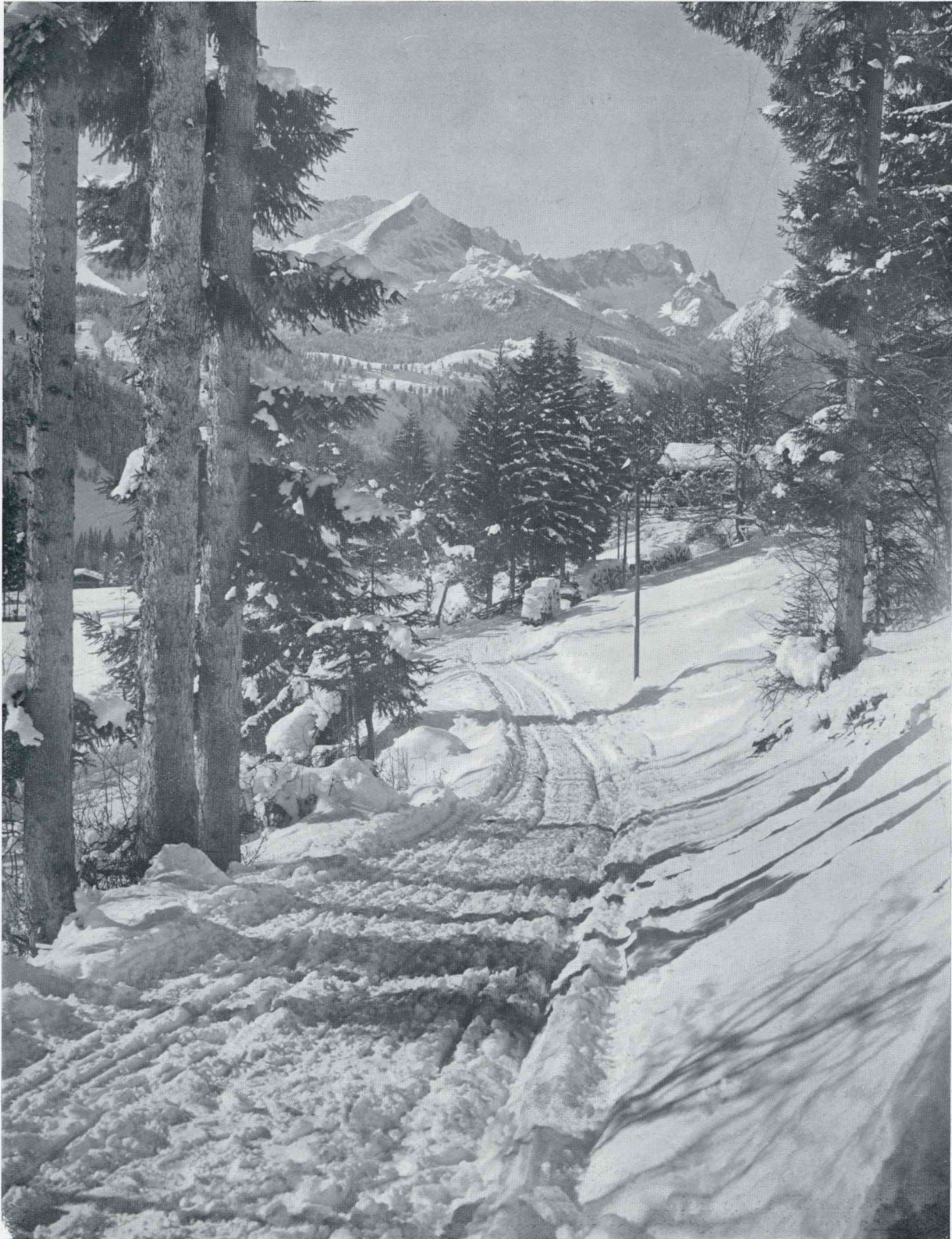

BUITEN

27^E JAARGANG N°. 7

ZATERDAG 18 FEBRUARI 1933

BOSCHWEG BIJ PARTENKIRCHEN

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

UIT HET GODSDIENSTIGE LEVEN IN MIDDELEEUWSCH

ITALIË, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (2) . . . BLZ. 80

LANGS DE KUST VAN DALMATIË (GEÏLL.) (VERVOLG),

DOOR MATTY VIGELIUS . . . BLZ. 82—84

HET ROODBORSTJE, DOOR S. HOEKSTRA . . . BLZ. 84—85

BLOEIENDE HEESTERS IN LENTE EN VOORZOMER

(GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK . . . BLZ. 85—87

WOOLA (GEÏLL.), DOOR F. G. DE V. . . . BLZ. 87—89

EEN WONDER DER NATUUR (GEÏLL.), DOOR DR. FELIX

RUTTEN. BLZ. 79, 89—90

EEN BLOEM VAN MARKEN EN EIKEN BANK UIT 1641

IN DE NED. HERV. KERK TE AARTSWOUD (N.-H.),

(ILL.) BLZ. 90

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

Uit het godsdienstige leven in Middeleeuwsch Italië

2)

DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI

I. DONNA ANGELICATA; DE DIENST DER MADONNA

AL deze Provençaalsche lyriek, op Italiaanschen bodem overgeplant, is bloedeloos in hooge mate en in sterke tegenstelling met de opvattingen der Italianen, hun zuidelijk temperament en hun gezond oordeel, de aloude deugden van dit ras. Vandaar dat de lyrische poëzie der troubadours in Italië grootendeels slechts een navolging was van de Provençaalsche vormen, een rhetorische gymnastiek. Van spontane verzen, van waarachtige geestdrift was geen sprake. Men behoeft zich alleen maar een denkbeeld te vormen van iemand als Frederik II, die op Oostersche wijze een harem hield en zijn tweede vrouw door enuchen liet bewaken, die bij de tonen der luit zijn zuchten slaakt tot de koningin zijns harten en geduldig wacht, tot zij zijn liefde zal beantwoorden. De Provençaalsche lyriek moge in het eerst een grooten invloed gehad hebben op den vorm der Italiaansche poëzie, den inhoud heeft zij nooit kunnen overheerschen. Deze invloed was oppervlakkig: er werden heel wat verzen op Provençaalsche manier vervaardigd, er is zelfs een geheele school ontstaan van Siciliaansch-Provençaalsche poëten, maar deze dichtkunst was geen uiting van de Italiaansche ziel, van haar passie. Men danste en zong op zijn Provençaalsch, omdat dit mode was, maar aan dit nabootsen was de Italiaansche volksaard vreemd.

Evenmin als het Fransche lied, heeft de Noordsche ridderchap zich kunnen ontwikkelen in Italië en na het verval van de Longobardische en Frankische stammen werd zij een vorm zonder inhoud. De tournooien, die de Medici hebben georganiseerd, waren slechts een vermaak van de rijk geworden burgerij.

En toch heeft de Provençaalsche cultuur een zeer grooten invloed op Italië uitgeoefend.

Weliswaar konden de groote Italiaansche kunstenaars zich niet meer vergenoegen met het zielloos getokkel op de reeds ontstemde Provençaalsche lier na te bootsen, maar de ideeën der Provençalien hebben de sluimerende poëtische kracht der Italiaansche volksziel gewekt en het genie van het Zuiden bevrucht.

De Provençaalsche poëzie vervulde op Italiaanschen bodem dezelfde rol, als het muzikale thema, het volkslied, in de ziel van Beethoven, Bach of Wagner. Het Provençaalsche thema zwol in Italië aan tot de machtige accorden van Sint Franciscus en Dante, die de geheele wereld deden vibreeren.

Dante heeft dezelfde denkbeelden over de liefde, de geestelijke liefde, als Barberino, maar de dorre theorie krijgt door zijn genie vleugelen, met één ademtucht verheft hij

het aardsche ideaal van de bloedeloze vrouw naar hooger sferen, naar den louteringsberg, naar den hemel, naar ongekende werelden, in elk geval ver van de werkelijkheid,

Voor de Italianen was de overdreven vereering van de aardsche vrouw iets onnatuurlijks, iets ziekelijks, daarom hebben zij dien cultus beziel met groter kracht en devotie en gewijzigd tot een vereering van wezens, die slechts met een zwakken draad aan het aardsch bestaan verbonden waren, onder welke Beatrice de belangrijkste plaats inneemt.

Eer Dante echter den cultus van het bovenaardsche ideaal der vrouw gekristalliseerd had in zijn Beatrice, was deze transcendente filosofie van den Italiaanschen geest voorbereid door een reeks van mindere dichters.

In de tweede helft der XIIIe eeuw begon de Italiaansche poëzie, vooral in Toscane en te Bologna, zich te ontdoen van den Provençaalschen bombast, wat den inhoud ten goede kwam en het volksgevoel meer naderde. Van niet geringen invloed hierbij was het lezen der klassieke schrijvers en de opkomst van de Bologneesche filosofie, gebaseerd op de wijsbegeerte van Plato. De diepzinniger Italiaansche geest kon geen bevrediging meer vinden bij het eentonig getokkel op de Provençaalsche luit.

De Italianen zochten nieuwe idealen, luidden een tijdperk van nieuwen stijl in.

De eerste zwakke schreden in die richting deed Guittone d'Arezzo. († 1294). Aanvankelijk volgde hij het voorbeeld der troubadours en schreef sonnetten op de manier der Provençalien. Toen Guittone echter Aristoteles en Seneca ging lezen, in het huwelijk trad en tot ernstiger gedachten kwam, beseftte hij ten volle de zinledigheid van zijn eigen gedichten en wijzigde zijn idealen. Beroemde figuren uit de Middeleeuwen maakten zeer dikwijls een geweldige crisis door in hun leven, vervielen van het eene uiterste in het andere, braken geheel met hun levenswijze, werden van darteel ridders tot monniken. Zelfs verplichtingen jegens hun gezin waren daarvoor hoegenaamd geen beletsel. Guittone kastijde zich, vastte en trad toe tot de orde der Cavalieri di Sta Maria.

Hij toont zich in deze gedichten een filosoof en moralist, zijn ideaal zoekt hij in den hemel, zijn Madonna woont niet meer in een ridderslot, maar troont in de kerk, of, onzichtbaar voor aardsche oogen, aan het firmament. De liefde, die volgens hem waard is bezongen te worden, is reeds geheel van aardsche banden bevrijd.

Ondanks het feit, dat Guittone zeer weinig dichterlijk talent bezat, oefende hij een grooten invloed uit op de jongere Toscaansche dichters en werd hij de stichter van een nieuwe school. Tweemaal echter, toen het droevig lot van zijn vaderstad hem diep hartzeer berokkende, was de toon zijner zangen aangrijpend. Dit was in zijn beroemd lied na den slag bij Montaperti en ook in de canzone, gericht tot zijn medeburgers van Arezzo.

Zijn invloed berust echter niet zoozeer op zijn vrij zwakke poëtische gave, als wel op het feit, dat hij zich ten deele vrij maakt van de Provençaalsche school en zijn geschriften in overeenstemming zijn met den geest des tijds.

De eigenlijke ommekeer in de lyrische poëzie, in het uitbeelden der idealen van het Italiaansche hart, is echter tot stand gebracht door Guido Guinicelli (geb. vóór het jaar 1206, † 1276), een Bolognees, die een beroemd rechtsgeleerde was; in die dagen waren merkwaardig veel rechtsgeleerden tevens dichter. Hij was de eigenlijke vader van den „nieuwen stijl” en Dante noemt hem een wijze.

Hij bezingt de liefde en den zielenadel, maar zijn dichtkunst staat ver boven de Provençaalsche oppervlakkigheid, zijn geest onderzoekt hart en ziel van den mensch. In de canzone: Origine e natura d'amore e di nobilità, gaat Guinicelli uit van de stelling, dat de liefde alleen in edele harten kan wonen. Zij zoekt daarin haar wijkplaats, gelijk een vogel in het groene woud; verheven gevoelens zijn even onverbreekelijk verbonden met de liefde, als de zon met haar stralen.

Gelijk het water het vuur bluscht, doet iedere laagheid de liefde dooven. Het oude axioma bij de Provençalien, dat de liefde ontstaat door het aanschouwen en door het oog de ziel binnendringt, ontmoet men hier in veredelden vorm. Amore en de Madonna zijn hier tot abstracties geworden, tot symbolen, materialisaties van iets hoogers, dat slechts in zeer los verband tot de aarde staat. De ridderlijke liefde van den Provençaal is hier opgevoerd tot een bovenaardsch gevoelen.

In enkele van zijn canzones hoort men reeds den geest,

die Dante naar het hemelgewelf heeft geleid. Bijna evenaart Guinicelli den grooten Florentijn, wanneer hij in twee schoone canzones spreekt van zijn geliefde:

„... Zij schrijdt voort zóó vol gratie en liefelijkheid, dat haar groet elkeen tot deemoed brengt en bij den twijfelaar geloof wekt. Een onwaardige waagt het niet haar te naderen; zóó groot is haar deugd, dat wie slechts een blik op haar werpt, niets boos' van haar vermag te denken”.

Deze leer der liefde, de Italiaansche dottrina d'amore, werd tot bloei gebracht door Guido Cavalcanti († 1300), een Florentijn, een der meest origineele figuren van zijn tijd. Hij was aristocraat, Ghibellijn en had de eenzaamheid lief, was een aanhanger der filosofie van Epicurus, daarbij een scepticus, door scholastieke studiën eenigszins verward van geest, nochtans diepzinnig en ernstig.

In zijn beroemde canzone: Donna mi prega, perch'io voglio dire — geeft hij in zekere mate een résumé van de theorie over de liefde van de nieuwe Italiaansche dichtersschool.

Een dame, hem welbekend, vraagt hem: wat is Liefde? Cavalcanti geeft haar antwoord, maar zóó geleerd, met zulk een rompslomp van scholastieke filosofie, met gebruikmaken van zooveel indeelingen en distincties, zooveel definities en syllogismen, dat deze donna wel buitengewoon knap moet zijn geweest, om dit alles te begrijpen. Hij verdwaalt in een doolhof van haarkloverijen: hoe de liefde zou zijn ontstaan, waarin zij bestaat, wat haar macht is, hoe de aard is harer bekoring in om welke reden wij haar „liefde” noemen.

Tegenwoordig heeft deze canzone voor ons slechts historische waarde, als bewijs, hoezeer men zich toen bezig hield met de theorie over de liefde en haar gelijkstelde met de grootste filosofische problemen der menschheid. Het behoeft geen betoog, dat ook bij hem de geliefde met een engel wordt vergeleken, die van den hemel is neergedaald, angelica creatura, hij waagt het niet die godin, „dea”, in het gelaat te zien, want indien hij zijn blik op haar zou richten zou hij sterven.

Doch waar Cavalcanti ophoudt met theoretiseeren, waar hij slechts zijn bewondering uit voor het schoone, daar toont hij zich een waar dichter.

Een nieuw geluid, bijna in den trant van de negentiende eeuw, vinden wij onder deze uiteenzettingen over de liefde bij den tijdgenoot van Dante, Cino dei Sinibaldi, uit Pistoja (geb. vóór 1270, † 1336.) Het is een opgaan in de smart, die de liefde veroorzaakt, een psychologisch ontleden, een analyseeren van eigen gevoelens, een poesia del dolore. Tot onze verbazing zien wij aan het einde der XIIIe eeuw een dichter, die zielsverwantschap vertoont met Shelley of Leopardi. In zijn sonnet aan Dante heeft het gevoel van liefde hem zoozeer vervuld, dat hij tot volslagen scepticisme is vervallen: alles en allen haat hij: de wereld, de menschen, de schoonheid, ja zelfs de liefde.

Hij vervloekt den dag dat hij geboren is, verwenscht zijn eigen gevoelens, veracht de dichtkunst en roept den zoeten dood te hulp.

Wat de opvatting van de liefde betreft, hierin stemt hij echter overeen met zijn voorgangers. De liefde is voor hem een mystiek gevoel en de geliefde een bovenaardsch wezen, een engel gelijkend. God zelf heeft haar op aarde gezonden.

Haar aanschouwend, vervult hem een gevoel, gelijk de engelen ondervinden bij het aanschouwen van God. In de ziel van den dichter zijn de begrippen van aardsche vrouw en hemeling geheel samengevloeid. Deze vrouw, gezonden uit andere werelden, is iets buitennissigs, haar schoonheid gaat de menschelijke natuur te boven. Het is er niet ver van af of hij bidt tot haar en in zijn liefdesverzuchtingen is geen spoor van erotiek. Zijn verzen zijn in zekeren zin zijn hallucinaties der liefde.

Uit de poëtische sferen is Cino echter vaak neergedaald op den beganen grond, in zijn dagelijksch leven was hij een groote losbol.

Cino was van beroep rechtsgeleerde, een beroemd professor — van zijn hand is het groote werk „Commentaar op de eerste negen boeken van den Codex Justiniani” — die van 1321—26 een leerstoel had aan den studio te Siena.

Te midden van deze dichters, te midden van deze bovenaardsche vrouwengedaanten, verheffen zich de reuzengestalten van Dante en Beatrice. Dante bewandelt denzelfden weg als zijn voorgangers, alleen is hij er in geslaagd het ideaal van zijn volk tot ongekende hoogten op te voeren door de macht van zijn genie.

Beatrice is, evenals de donna angelicata van andere dichters, het ideaal der onstoffelijke liefde, die tot deugd voert en tot God. „Telkenmale wanneer Beatrice mij naderde” — zoo spreekt Dante — „vergat ik, in verwachting van haar wonderschoonen groet, al mijn vijanden, en zulk een vurige naastenliefde werd in mij ontstoken, dat ik menigmaal vergiffenis schonk aan hen, die mij hadden beleedigd. En wanneer iemand tot mij met een verzoek zou zijn gekomen, dan zou mijn antwoord door liefde en deemoed zijn ingegeven.

Zulk een indruk maakte Beatrice op Dante, wanneer hij haar zag in de kerk of op straat; zij is voor hem geworden tot een motief voor dichterlijke fantasieën over de liefde. De dichter koestert geen verlangen naar deze figuur, de gedachte, haar te trouwen, komt niet bij hem op, want hij beschouwt haar als de verstoffelijking van zijn idealen over de liefde, als de koningin der deugd, die alle booze neigingen uitroeit. Wanneer hij vreest, dat de Booze hem overwint, roept hij haar beeltenis voor den geest, wat hem nieuwe kracht geeft om het goede te volvoeren. Beatrice wordt voor hem de leidsvrouw naar den hemel, tot God, en met haar in gedachte overziet hij het doodenrijk. Liefde en een edel hart zijn volgens hem niet te scheiden begrippen, het eene is zonder het andere ondenkbaar, evenals verstand en ziel.

„De gestalte der geliefde is zoo rein en heilig als de gedaante der Madonna, zij is een engel, neergedaald uit den hemel om daarheen weer te keeren. Haar oogen stralen evenals sterren en God heeft haar, toegerust met alle denkbare gratie, naar de aarde gezonden. Aldus verblijdt zij zich in haar schoonheid en reinheid en deelt anderen deze schatten mee; wanneer zij glimlacht, gewaagt deze lach van haar vaderhuis in het paradijs”.

Ook in den Louteringsberg omringt Dante Beatrice met al haar glans van heiligheid en laat haar een plaats innemen naast Maria, naast de Moeder Gods en Hem in het gelaat zien, die door alle eeuwen heen geprezen wordt.

De vereering der vrouw wordt hier tot religie. Beatrice is hier het symbool der wijsbegeerte en theologie, het zou voor den dichter zonde geweest zijn zich af te wenden van het allerzuiverste gevoelen dezer bovenaardsche liefde en zich te werpen in de armen der aardsche, zinnelijke liefde, Beatrice te verlaten en Pergoletta te volgen.

Drie gebenedijde vrouwen, zegt Vergilius tot Dante, zullen u leiden in de hemelen: de Moeder Gods, Santa Lucia, voor wie de dichter een bijzondere vereering koesterde en Beatrice. Hoogere eer voor een vrouw is niet denkbaar.

De gedachte der bovenaardsche Christelijke liefde bereikte dus haar zenith in den tijd, dat de studie der klassieke schrijvers en het humanisme de middeleeuwsche levensbeschouwing reeds op haar grondvesten deden wankelen.

Petrarca is reeds neergedaald uit deze hoge sferen, hij bezingt een vrouw van vleesch en bloed en niet een abstractie, hij voelt, dat in zijn verlangens nog de aardsche begeerte schuilt en hoezeer zijn wenschen ook op de louter geestelijke liefde gericht zijn, zijn wereldsche begeerten laten zich niet uitschakelen.

Volgens de begrippen van het ascetisme der liefde, om het zoo eens uit te drukken, was zulk een overgave aan de zinnelijke gevoelens een zonde tegen het ideaal; Petrarca lijdt onder zijn hartstochtelijkheid en tracht zich daarvan te ontdoen.

Hij laat den heiligen Augustinus optreden, die zoo'n meesterlijke definitie van de Christelijke liefde gegeven heeft — en deze kerkvader overlaadt hem met verwijten wegens zijn hartstocht voor een aardsche verschijning en zijn afdwaling van de hemelsche idealen.

Met deemoed hoort hij den heilige aan, maar ten laatste bezwijkt hij, niet in staat zijn zinnelijkheid te overwinnen.

Deze tweestrijd tusschen de ideële en de aardsche liefde is een der grootste schoonheden van zijn Canzoniere. Petrarca geeft daar voor het eerst een voorbeeld van psychologische dichtkunst, zooals zij in de allernieuwste litteratuur den toon aangeeft en de menschelijke ziel afbeeldt, verscheurd door tegenstrijdige gevoelens.

Een tweede voorbeeld hiervan zou men in de Middeleeuwen vergeefs zoeken.

(Wordt vervolgd)

AAN DE EILANDENRIJKE DALMATIJSCH KUST

LANGS DE KUST VAN DALMATIË

DOOR MATTY VIGELIUS

(Vervolg)

DE sfeer der middeleeuwen en der antieke wereld is ook blijven hangen in Trogir, de sprookjesstad tusschen Sibenik en Split (het Italiaansche Spalato), eveneens aan zee gelegen. Wanneer stoomboot en autobussen ons niet van den modernen tijd spraken, zouden we meenen, dat het nog onder het bewind van de Beheerscheres der Adria verkeerde. En als het fantastische maanlicht speelt tusschen de oude bouwwerken aan het domplein en op feeërieke wijze de nachtvorstin blauwe schaduwen werpt over het edele lofwerk, de gedraaide zuilen en de verstarde Byzantijnsche leeuwen van het voerportaal van het godshuis, of in loggia, vensters en portalen van het oude stadhuis glijdt, dan denkt men in een betooverde stad te zijn. Geen geluid verbreekt de stilte. De enkele late wandelaar, die ge mocht tegenkomen, glijdt U als een schim voorbij. En wanneer we dan denken dat zulk een plein toch wel geheel eenig moet zijn aan de Dalmatijnsche kust, dan blijkt aanstonds, dat ook Spalato en Dubrovnik zulke droomstille, van de wereld afgesloten pleinen, romantische straatjes, gangen met uitgesleten trapsteenen en fraaie overwelingen bezitten. Deze plaatsjes zijn vol romantiek. En we vragen ons af, waarom toch jaar in jaar uit de Hollandsche liefhebbers van kunstschaten de platgetreden paden van Italië, Duitschland of Frankrijk gaan en dezen wonderen rijkdom uit het verleden der Antieken en der Renaissance nauwelijks hun belangstelling waardig keuren. Heerscht nog steeds het geloof, dat Joego-Slavië voor toeristen nauwelijks toegankelijk is? Dat het er vuil, verwaarloosd en vol ongedierte moet zijn? Ja, dan geeft ge wel blijk het land niet te kennen, want de hotels en verkeersmiddelen laten niets te wenschen over, de bevolking is innemend en gastvrij en al kunnen de Zuid-Dalmatiërs wellicht niet geheel en al op het

punt van zindelijkheid wedijveren met de wit-gekleede Kroaten en Slovenen, vuil is het toch nergens en de Joego-Slaven vormen op dit punt wel een groote tegenstelling met de Italianen aan den overkant van de Adria. Maar ik vertelde U van Trogir en voer U thans terug naar deze heerlijke stad om er het prachtige Cippico-paleis te bezoeken, door Niccoló Fiorentina, den Italiaanschen bouwmeester, die zoovele voorname bouwwerken aan dezen oever van de Adria heeft achtergelaten, gebouwd en versierd, met rijke balcon en loggia's, ranke pilasters en zuilen en laat-Gothische spitsbogen. Men ontkomt niet aan de romantische bekoring van het grootsche verleden, toen de adellijke geslachten en machtige kerkvorsten hier hun zetel hadden. Blikken we in de aristocratische behuizingen naar binnen, dan noodt ons reeds een oud moedertje, aan haar weefstoel gezeten, waar zij nog die kostelijke handweefsels vervaardigt welke hun gelijken nauwelijks hebben, met de grootste voorkomendheid om toch binnen te treden. Van de oude geslachten vindt ge niet velen meer hier, hun plaats is ingenomen door den schoenmaker, timmerman, kuiper en rietvlechter. Vroolijk moet het hier toegaan, wanneer de muilezels op oud-Grieksche wijze den wijnoogst in lederen zakken van bokkenvel naar de kelders dragen, of wel, als de jonge meisjes, na den amandelocg, met kleine hamertjes in rhythmische cadans de vruchten stukslaan, om er de pit uit te halen. Zeker — er komen wel vreemdelingen in deze middeleeuwsche stad, maar hun aantal is nog niet van dien aard, dat zij het inheemsche karakter hebben kunnen bederven en van de kleine stad een Volendam of Marken hebben gemaakt. Het is een genot met de geriefelijke autobus den tocht van Trogir naar Sedam Kaštela (zeven kasteelen) af te leggen. De weg is een der schoonste van Dalmatië en doet U nu

een blik slaan op de lachende Adria, dan weer omhoogzien naar de wijnbergen, die de beroemde Dalmatijsche wijnen — „dik als olie”, vertelde me een Joego-Slavische liefhebber — opleveren. Elders weer zijn de hellingen met olijvenwouden begroeid. Temidden van den rijksten subtropischen plantengroei, van agaven en palmen, vindt men nog overal resten van stadsmuren en torens, want de bewoners dezer streken hadden de weinig vrede-lievende bezoeken der Turken voortdurend te duchten en bovendien bescherming te bieden aan de boeren, die van het achterland in de versterkte kustplaatsen beveiliging zochten.

Maar de zee lokt ons weer. De weg naar Split konden we evengoed, zoo niet beter, per boot afleggen, dan per spoor of auto. Tusschen honderden kale of weinig begroeide eilandjes door baande de boot zich een weg. Hier en daar wezen witte steenhoopen op nieuwen aanplant. Soms konden we van dek af dichte bosschen van zeedennen ontwaren. Menschen wonen er weinig op deze eilandjes, die een prachtige verdediging vormen van de kust, die met haar rotsige inhammen en baaien uitstekende natuurlijke havens vormt en als uitnodigt om voor maritieme basis gebruikt te worden. Plotseling begon de zee woelig te worden. Een fel koude wind stak op: de borah. Het werd te frisch om aan dek te blijven. En dat op zulk een smoorheeten dag! Het duurde niet langer dan een half uurtje, toen waren we het gebied van de borah, den verwoestenden, ijskoude wind, die hierin het voorjaar en den winter blaast, gepasseerd, was de zee weer rustig en het prachtige zomerweer teruggekeerd. Het was reeds laat in den avond, toen we Split naderden. Als diamantjes flonkerden ons de lichtjes tegemoet van de oude stad. We wisten, dat ze zich tot een modern handelscentrum ontwikkeld had, met een aantal fabrieken, kantoren en uitstekende verbindingswegen naar het binnenland en de havens langs de kust. Er waren natuurlijk ook bezienswaardigheden, maar wij vreesden reeds, dat zij tol hadden moeten betalen aan de moderne stad en dus stelden we ons van Split niet zoo heel veel voor en besloten, dien avond nog verder te reizen. Welnu, we hebben ongelijk gehad. We zijn er maar kort gebleven, want de boot lag er maar een klein uur stil. Maar nooit ofte nimmer

zal ik den magischen indruk vergeten van het doodstille domplein, onderdeel van het reusachtige paleis van Diocletianus. Ook nu weer maannacht, zuidelijke maannacht, met heel lichten hemel en stroomend, zilverwit licht. Het grimmige hoofdgebouw was nauwelijks verlicht door een schemerig venstertje. Het lag geheel in de schaduw, terwijl het licht speelde om de slanke zuilen van het perystilium. Onze stemmen zelfs leken heiligschennis in dezen doodslaap van eeuwen. En rondom ons toefden ook doden in hun marmeren sarcophagen, geschaard rondom het achtkantige mausoleum, thans tot domkerk ingericht. Een vervallen koepel met mozaïekwerk wijst ons, waar eens het vestibulum geweest is, thans draagt dit deel huiselijk den naam van „rotonda”. De klokketoren, die aan Giotto's meesterwerk herinnert, is inderdaad een anachronisme,

DE KADE TE TROGIR

doch storend is hij niet door het herhalen der rondbogen en zuilen van het perystilium in de open, dubbele vensterbogen. Op het plein liggen hier en daar wat verbrokkelde zuilen. En steeds is er de dreiging van het sombere, grimmige hoofdgebouw van het oude keizerpaleis. De streng gestyleerde leeuw van St. Marcus treffen we ook hier te Split aan. Volgens oude teekeningen moet eertijds het keizerpaleis in het water hebben gestaan. Dat er zich nu een vroolijke, met palmen gesierde kade voor uitstrekt is wel een bewijs, hoezeer de zee teruggetrokken is. Maar reeds scheurde de snerpande kreet van de stoomfluit door de stilte. Door smalle, overwelfde, deels ondergrondse gangen haastten we ons terug naar de kade, waar onze boot gemeerd lag. Aan boord vertelde men ons nog veel van de wonderen van Split en hoe jammer het was dat wij er niet een dag of wat vertoefd hadden, om dat prachtige paleis met zijn wonderschoone Porta Aurea wat meer op ons gemak te kunnen bekijken. We zouden er dan ook genoten hebben van het vroolijke, kleurige leven aan de kade en het jolige gestoei in het water van de badplaats, iets verder op. Maar het allerergste was wel, dat we nu niet in Solim waren geweest, het antieke Salonae, om er de Romeinsche ruïnen en uitgravingen te zien, met het interessante amphitheater, de overblijfselen van de basilica, met de nog thans omhoogrijzende, Korinthische zuilen en de goed bewaard gebleven thermen. Men is hier nog steeds bezig opgravingen te doen. Eigenaardig

AAN DE KADE TE SPLIT (SPALATO)

HET FORT LOVRIJENA BIJ DUBROVNIK

is het zeker, dat vele huizen van het nabijgelegen Vranjic in hun voorgevels antieke fragmenten uit het oude Salona te zien geven. Dat de bevolking hier Grieksch en Romeinsch bloed in de aderen heeft, ziet men dadelijk aan het type, dat bovendien zooveel donkerder en zuidelijker eruit ziet, dan de blonde Slavische Kroaten en Slovenen. ☼ Heerlijk was den volgenden morgen het binnenkomen in de haven van Dubrovnik. De sterke rondbouw der oude bastions, de amphitheatersgevijs tegen den berg opgebouwde stad, de heerlijke, zuidelijke flora en daarbij de azuurblauwe lucht en het doorschijnende water: het was alles van een onzegbare schoonheid. En nauwelijks aan wal, pakte ons weer de romantiek der omgeving. Olijvenbosschen stegen tegen de hellingen op. Citroen- en sinaasappelboomen hingen hun gouden vruchten te pronk; dadelpalmen hadden zich met trossen bloemen getooid, cactussen en agaven — om iederen kweeker van een Hollandsch miniatuur-cactuskwekerijtje jaloersch te maken — spreidden hun stekelige bladplaten; rozen, irissen en anjelieren in rijksten overvloed. En ge moet die Joego-Slavische anjelieren zien! Daar halen zelfs de edelste en duurste bloemen hier te lande niet bij. Een doorsnee van 10 cM. is geen zeldzaamheid en de kleuren zijn van weergalooze pracht. (Slot volgt)

HET ROODBORSTJE

DOOR S. HOEKSTRA

TSI, Tsik! ☼ Dat geluidje hebt ge wel eens gehoord in uw tuin of op uw wandeling door het kale bosch in den winter. Natuurlijk kent ge allemaal het roodborstje, nog al „wiedes” dat een vogeltje met een oranjegeel keeltje roodborstje heet. Maar verder let ge heel weinig op hem: 't is immers zoo'n onbeduidend beestje. Soms, wanneer hij in den winter over de hel-witte sneeuw fladdert, roept ge uw kinderen en wijst: „Kijk, dat is een roodborstje”. Dikwijls ook krijgt ge een gewaarwording van trots, wanneer hij zich voegt onder de gasten aan uw voedertafel. Maar daarbij blijft het dan ook geheel. Dat hij aan uw tafel komt, is overigens heel geen wonder. Zeldzaam zijn ze niet in den winter. In

horden komen ze uit het Oosten. Zoodra het bladerdek dun wordt en er gaten in komen, als het vogelgejuich is verstomd, ge enkel nog hoort het zwieren van spreeuwentroepen met hun gekwetter en gespetter tegen de ondergaande zon en de schrale deun van een optimistischen lijster, dan zijn ze er! ☼ Overal plekt het goudgele borstje tusschen de verdorde bladeren. Ze tsikken van takje naar takje. De hoogschouderige figuurtjes, hoog op de pootjes, ontmoet ge overal. ☼ In den zomer ziet ge den roodborst weinig. Hoewel z'n bruine slabbetje niet opvalt tusschen de kleuren van uw tuin en z'n bescheiden roepje opgaat in het groote uitbundige koor van vogelstemmen, is het nestje misschien verscholen in de heesters van uw huis en als ge goed zoekt, zult ge wellicht ook de kleine schaaltes met hun roode stipjes vinden. Maar talrijk is hij zeker niet, omdat lang niet alle wintergasten hun woonplaatsje kiezen in uw groen. De roodborst is meer herfst- en wintervogel bij ons. Als het Oosten z'n kleumerig rood vertoont, waart hij door uw tuin. Allang heeft hij z'n nachthoekje tusschen de knoestige takken van de oude wilgen verlaten. En terwijl de vlugge pimpeltjes elkaar hun kwinkslagen toepinken, sluipt hij door de heesters en de bessenboomen. Lusteloos, bijna onverschillig doet hij, maar z'n zwarte kraaloojes zien veel, zien alles. Plotseling ritselt hij over de dorre bladeren als een afgefallen blad. Hij is eenzelvig. Z'n roepje klinkt als sprak hij voortdurend tot zichzelf: geen lange verhalen, maar korte, afgebeten klankjes als van iemand die erg druk bezig is. Tot vlak voor het kippenhok bij uw achterdeur, waarin de bewoners zeurend klagen, zet hij z'n onderzoekingstocht voort. Z'n pootjes krampachtig wijd uit, knippert hij tegen die vreemde wezens. Dan ineens is het hoogste takje van den vlierboom zijn zitplaatsje. Al gauw gaat hij weer lager en miespert tusschen de bladeren van den eschdoorn. ☼ Vreemd figuurtje, dat je altijd aan wat anders doet denken. Hij zit zoo vol tegenstrijdigheden. Op een treurigen, somberen dag lijkt hij de troosteloze. Hij glijdt langs de takken als de vochtige herfst-

PERISTYLIUM AAN HET DOMPLEIN TE SPLIT

wind. Z'n pootjes tikken tegen het hout als fijne regendropeltjes. Z'n grauwe jasje lijkt oud en versleten. Hij lijkt op zoo'n dag armoedig met z'n pientere kopje tusschen z'n hooge schoudertjes. ☼ Op heldere sneeuwdagen is hij wel het vrolijkst om te zien. Bij het felle van de witte wade lijken z'n veeren nog donkerder. Maar dat is niet het meest opvallende. Het brandende vlekje onder z'n snavel flikkert door den tuin als een dwaallichtje. Sporen laat het diertje achter in het zachte wit, alsof een veerlichte bal er over was gestuit. De takjes, die hij net roert op z'n rusteloze tochten, dansen in de klare zon en strooien sneeuw als rein poeder naar beneden. Over de sloot, waarin bijna geen water staat, omdat elk jaar een nieuwe bladerlaag er in strooit, waarboven prikken als geschikte zitplaatsen uitsteken, wipt hij, nipt hij even van het water en haast dan weer verder. Hij is rusteloos als de wandelende jood en slim als een waterrat. Hij draagt z'n befje als een ordelint, vol trots. Z'n tsi, tsi is niet langer weemoedig, maar klinkt opgewekt. ☼ Het mooist is z'n liedje! Toen ik het voor het eerst hoorde, dacht ik dat het deunbrokjes waren van een vogel dien ik nog niet kende. 't Was op een zonnigen voorjaarsdag. De lente was uitbundig. De spreuwen snetterden in de dakgoot, naast de panneholen, die ze weer hadden betrokken. De boomen botten uit en enkele groene blaadjes ont-

plooiden zich al door de lokkende zon. Eerst hoorde ik hem alleen, kon ik den een zamen zanger niet ontdekken. 't Weemoedige trof me. Eindelijk vond ik hem achter in den tuin. Daar hoorde ik ook beter hoe het liedje was. Niet stumperig! Het heeft iets flinks, iets vrolijks in z'n ondertonen. Van dichtbij heeft het niets meer van dat binnensmond-sche gemiesper dat het uit de verte ken-

merkt. Enkele schelle toontjes vallen op in 't begin en aan het eind gaat het over in een treffenden dissonant. Over het geheel ligt een droevig waasje. 't Is zoo echt een liedje, dat bij den vogel hoort. Het is iets heel aparts. Als men op een stillen dag in de verte een wagenas over het vorstige land hoorde piepen, dan zou het daar op kunnen lijken. ☼ Sir Walter Scott heeft in het tweede couplet van „Madge Wildfire's last song” uit „the Heart of Midlothian” heel juist dat treffende accentje uit roodborst's slotaccoord weten te leggen in den laatsten zin:

„Tell me, thou bonny bird,
When shall I marry me?” —
„When six braw gentlemen
Kirkward shall carry ye”.

☼ „Sweet Robin” weet met z'n klankjes bijna iets mensche lijks uit te drukken, dat tot je spreekt. Hij is daarin een van de weinige. Ook de meeuw kan soms dat wonderlijke leggen in z'n kreet, dat, meer dan eenig lied, treft. Roodborstje draagt het voor als bij impuls. Hij scharrelt rond, plots gaat z'n kopje omhoog en hoor, daar is het weer, ongekunsteld en eenvoudig. Zoo is de kleine rubecula een gezellige bewoner van uw tuin, die zonder veel drukte z'n kunsteloos deuntje uitzingt.

Ontvangen Prijscouranten:

DE ROZENGIDS (geill.) van GRATAMA'S KON. ROZENKWEKERIJ te Hoogeveen, met een sortiment van meer dan 1000 variëteiten, benevens „Eenige wenken bij het planten van rozen”.

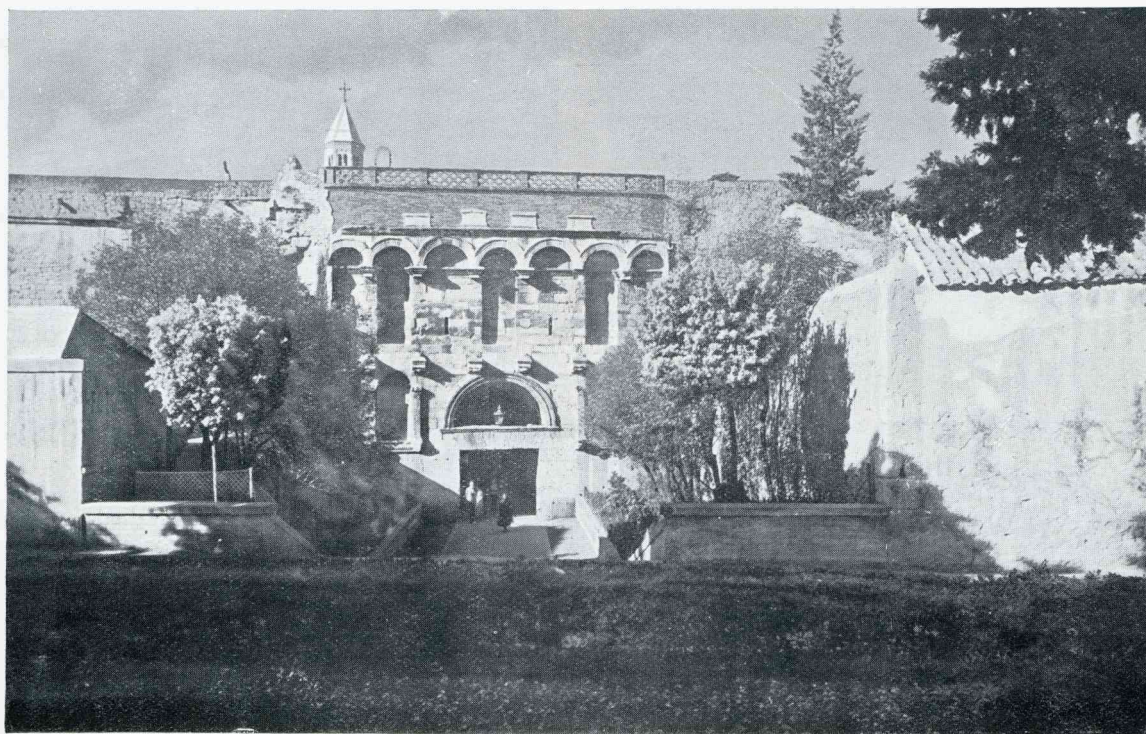
CATALOGUS van vaste planten, heesters, rozen enz. (45e jaarg., 1933) der N.V. KON. KWEKERIJ „MOERHEIM” te Dedemsvaart; een rijk geillustreerd boekwerk van 136 blz.

BLOEIENDE HEESTERS IN LENTE EN VOORZOMER

DOOR G. KROMDIJK

AN het eind van 1932 en in het begin van 1933 hebben wij weer vele prijscouranten over bloemen en planten ontvangen. Een groot deel daarvan is speciaal gewijd aan boomkwekerij-artikelen, dus ook aan bloeiende heesters en boomen. Wil men zich dit voorjaar nog van bloeiende heesters voorzien, dan kan dit nog gemakkelijk, echter moet een en ander dan zoo spoedig mogelijk besteld worden. ☼ De Februarimaand is nog een bij uitstek geschikte maand, om diverse bloemheesters te planten en te verplanten, zelfs op hoogen zandgrond kan dit nog zeer goed geschieden. Wordt het nog later, dan moeten we vooral niet vergeten, de struiken behoorlijk aan te gieten, en dit zoo noodig enkele malen herhalen, vooral bij die, welke reeds vroeg beginnen te werken. Op natten veengrond kan nog zeer laat verplant worden, groenblijvende gewassen verplanten wij zelfs bij voorkeur in het voorjaar. Het sortiment heesters is zeer groot, en dus de keuze moeilijk, daarom meenden wij goed te doen enkele fraai bloeiende gewassen naar voren te brengen.

De prijzen zijn dit jaar bijzonder laag gesteld, zoodat dit voor een eventueel aanschaffen geen bezwaar hoeft te zijn. Zooals gezegd, is het sortiment uitgebreid, een heel verschil bijv. bij een 100 jaar geleden, toen het slechts enkele soorten waren, zooals Gouden regen, Jasmin, Deutzia, Seringen enz., die den tuin als het ware beheerschten. Toch blijven deze soorten steeds ge-

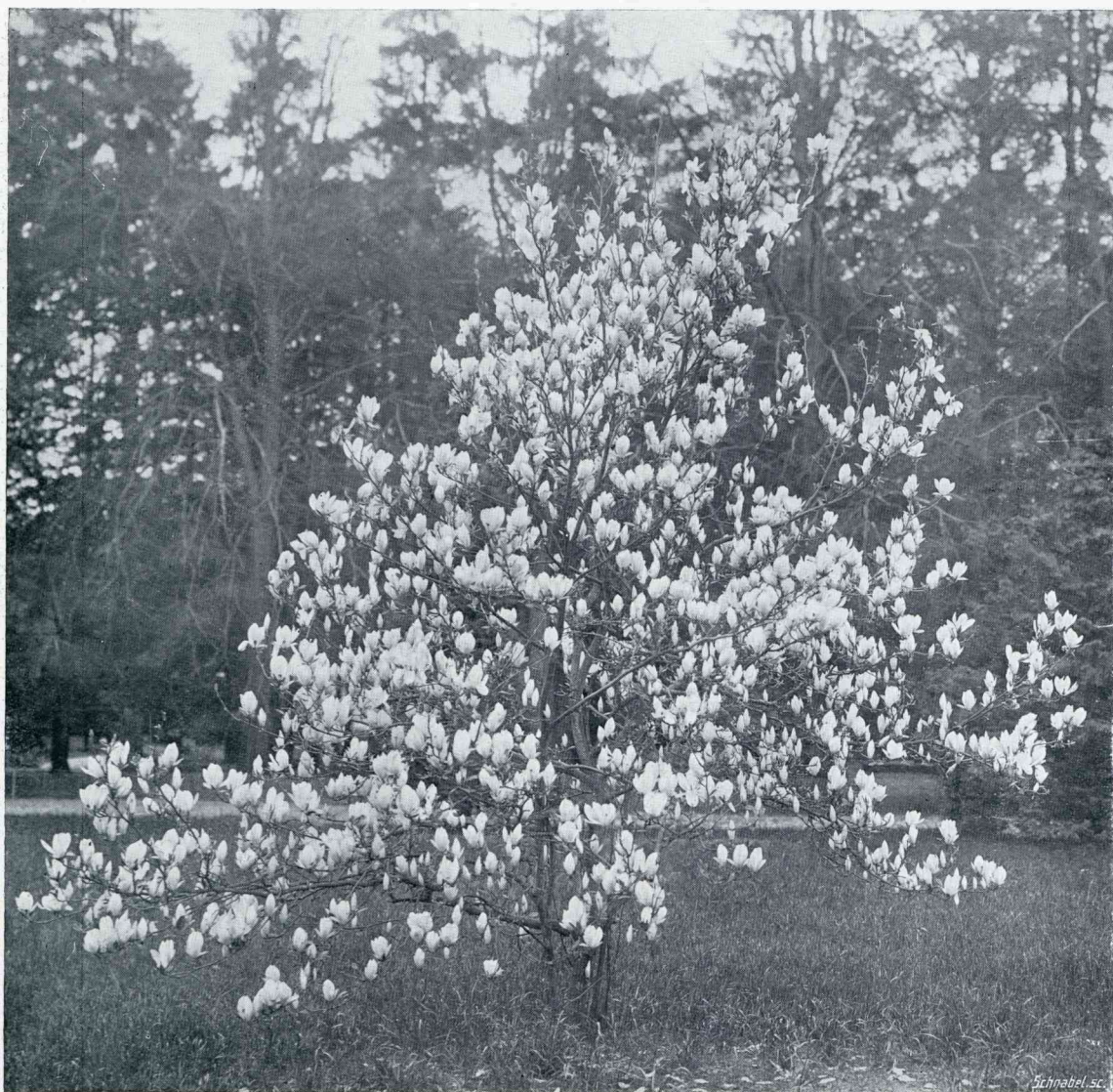
DE PORTA AUREA VAN DIOCLETIANUS' PALEIS TE SPLIT

handhaafd en zullen ook wel nimmer verdwijnen, temeer niet, daar van de oude bestaande soorten nieuwere variëteiten zijn gewonnen, die de vroegere soorten in bloemrijkheid en kleurigheid verre overtreffen; men lette maar eens op de Seringen, wat daarmee tot stand is gebracht. Naast de nieuwere variëteiten zijn zeer veel nieuwe soorten in de 19e eeuw in ons land en in geheel Europa ingevoerd, zoodat men thans de beschikking heeft over zeer veel gevarieerd materiaal. Een eerste vereischte is echter om dit materiaal ook op de juiste wijze toe te passen, en daar hapert nog wel eens iets aan. Hoe vaak ziet men niet in vele stadstuinen vlak voor een raam een hooggroeienden heester geplant, terwijl men toch het uitzicht op den weg wil houden. 't Gevolg is dat de schaar er bij te pas komt en de struik geregeld laag gehouden wordt, met als resultaat natuurlijk: nooit bloemen. Niet genoeg kan er op gewezen worden zich toch voor al van deskundige hulp te voorzien, hiervan toch hangt voor een groot deel het succes af. Het is jammer, maar door de groote werkeloosheid komen vele menschen noodgedwongen tot bezigheden die niet tot hun beroep behooren: men schaft zich een schoffel en een hark aan en geeft zich voor tuinman uit. Het behoeft geen betoog dat een dergelijk iemand in een paar luttele uren kan vernielen, hetgeen in jaren gegroeid is, in het bijzonder als men deze menschen onze bloemheesters laat snoeien. Voor hen die graag zelf snoeien, het volgende: alle heesters die op het oude, dus overjarige hout bloeien, worden in den winter niet gesnoeid, dit zijn meest heesters die in voorjaar en voorzomer bloeien. Sneed men deze takken nu

in den winter weg, dan sneed men juist het bloemhout weg. Zit er te veel in, dan een enkelen tak en het doode hout er uit, maar anders is het beter direct na den bloei enkele takken weg te nemen, zoodat het jonge hout weer meer lucht krijgt. Ook door enkele takken in bloeienden toestand af te snijden en deze in vazen te plaatsen, heeft men soms reeds ruim voldoende gesnoeid. Ook lette men op de habitus van den struik: is hij geneigd in pyramide-vorm te groeien, dan komt men hier door snoeien een weinig aan tegemoet, een natuurlijken struik-vorm mag men echter nimmer in pyramide-vorm snoeien. ☞ De heesters die op het jonge, dus eenjarige hout bloeien, worden wel in den winter kort terug gesnoeid, men verkrijgt dan nieuwe, sterke scheuten, die meest in het najaar bloeien, o.a. *Hydrangea*, *Buddleia*, *Ceanothus* en meer dergelijke. ☞ Wij zullen thans overgaan tot het noemen van enkele soorten en de voornaamste bijzonderheden daarvan. Hoe mooi zijn bijv. in het voorjaar de *Magnolia*'s, de Beverboom, die veelal verkeerd betiteld wordt met den naam van Tulpenboom, vermoedelijk omdat haar bloemen veel gelijken op die der Tulpen. Ze heeft er echter niets mee uit te staan, de eigenlijke Tulpenboom heet *Liriodendron Tulipifera*. Er zijn een massa soorten *Magnolia*'s, die eigenlijk in twee groepen zijn te verdeelen, die, welke vóór de bladontwikkeling bloeien, en andere die gelijktijdig met de bladontwikkeling bloeien. De *Magnolia*'s verlangen een eenigzins beschutte plaats, daar de bloemen anders nogal eens in het voorjaar bevroren, voor de stadstuinen zijn ze zeer geschikt, daar ze over het algemeen niet zoo groot van omvang worden. Daar de *Magnolia*'s nogal zachte wortels hebben, is het gewenscht om haar met een kluit te verplanten. ☞ Afgesneden bloemen in knoptoestand kunnen op water geplaatst in de kamer binnen enkele dagen open komen. Een van de vroegstbloeiende is *Magnolia Stellata* syn. *Magnolia Halleana*, met rose getinte knoppen, waarvan de bloemen later tot wit over gaan. Ze bloeit buitengewoon rijk, de struik wordt niet groot, en is geheel winterhard. *Magnolia Yulan* heeft mooie witte bloemen en kan tot een matigen boom uitgroeien. *Magnolia Soulangeana*, een der meest bekende soorten, die purperen bloemen heeft, welke van boven in wit overgaan, kan tot een flinken struik uitgroeien. ☞ De *Forsythia*, het Chi-

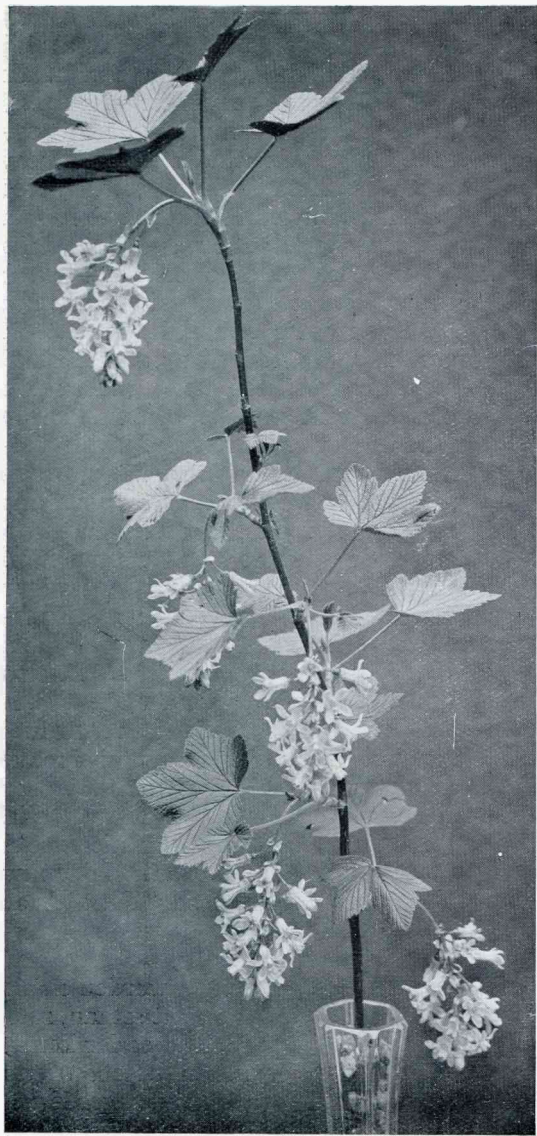

MAGNOLIA YULAN

EEN MAGNOLIA IN VOLLEN BLOEI

neesche klokje, behoort ook tot een van de vroegste voorjaarsbloeiasters, ze bloeit met prachtige gele bloempjes op de lange overjarige takken en tevens op de korte twijgjes, die bij massa's aan de takken zitten. Daar de *Forsythia*'s bloeien vóórdat het blad verschijnt, leenen ze zich buitengewoon goed om tegen een achtergrond van Hulsten, Coniferen, of andere groenblijvende gewassen geplant te worden. ☞ Na den bloei verschijnen de langwerpige, donkergroene bladeren, die tot zeer laat in het najaar blijven zitten. Het snoeien bepaalt zich ook hier tot het verwijderen van dood hout en het wegsnijden van enkele bloeiende takken, die zeer decoratief voor vaaswerk zijn. Mooie soorten zijn o.a. *Forsythia spectabilis* met groote donkergele bloemen. ☞ *Forsythia intermedia* var. *densiflora* heeft eveneens donkergele bloemen en bloeit geweldig rijk, overigens verschillen de soorten onderling niet zooveel. Een zeer bekende struik is ook de *Ribes*, die men in vele tuinen aantreft, bekend onder den naam van sierbes. Het is een groot voordeel dat deze struik op alle gronden groeit, en zelfs als onderbeplanting nog zeer goede diensten kan bewijzen, hoewel dan de bloei vanzelf minder zal zijn. Op een open, ruime plek kan hij tot een ruim twee meter hoogen struik uitgroeien, en een zelfde breedte

RIBES SANGUINEUM

den in den herfst purperrood, wat zijn sierwaarde als zoodanig zeer verhoogt. Ribes alpinum heeft bloemen van weinig beteekenis, doch hij dankt zijn bekendheid, aan zijn buitengewone geschiktheid als onderbeplanting, zelfs op de meest schaduwrijke plaats doet hij het nog zeer goed. Dit zelfde kan gezegd worden van Ribes irriguum, een zeer forsche groeier, met groote, kruisbesachtige bladeren en zwarte vruchten. Alles te samen kunnen wij het geslacht Ribes voor tuinbeplanting dan ook ten sterkste aanbevelen. Een volgende maal nog enkele andere mooie heesters. (Wordt vervolgd)

WOOLA

VANDAAG is Woola weer bizonder lief voor me geweest. ☼ Hij is altijd lief, een voorbeeld van trouw. Maar soms zijn er dagen, dat hij het er extra dik oplegt. ☼ Dat heeft dan altijd een reden. ☼ Zoo heeft hij nu al dagen lang gevoeld, dat er iets gaande is. Hij kijkt me af en toe aan met iets onderzoekends en zonder dat ik hem tekst en uitleg hoef te geven, begrijpt hij het. ☼ Met dit vreemde hangend in de lucht, wilde hij me de laatste dagen zoo kort mogelijk alleen laten. Een minuut was de grens. Dan stond hij op van z'n plaatsje en volgde me, waar ik ook gegaan was. ☼ Gisteren kwam hij me duidelijk zijn vreugde toonen, z'n snoet opgeheven naar mijn gezicht, z'n oogen met een blik vol verstandhouding. Hij kwispelde uitbundig om me toch vooral te laten weten, dat hij nu heel zeker van zijn zaak was. Ik was begonnen, de koffers in te pakken, nu was de spanning gebroken. Hij wist, wat er zou gebeuren. ☼ Vroeger was hij altijd eenigszins zenuwachtig, zoodra er koffers te voorschijn kwamen. Waren zijn toiletartikelen eenmaal ingepakt, dan werd hij kalm. Nog eens dook z'n neus tusschen schoenen, kousen en vele andere dingen, om feilloos zijn eigendommen aan te wijzen — het lag er nog allemaal, dus was er geen twijfel meer mogelijk: hij ging ook mee. Dan legde hij zich behagelijk tegen den koffer aan, volgde af en toe met groote belangstelling, welke kleeren ingepakt werden en

bleef rustig afwachten, wat er verder zou gebeuren. ☼ Werd de bagage opgehaald, dan volgde nog een oogenblik van onzekerheid. Groote, rood-gloeiende oogen keken me aan: „Laten we dien koffer alleen gaan, of gaan we ook mee? Hoe moet dat nu?” ☼ Een enkel woord deed hem rustig worden. Maar hij liet me dan niet meer alleen van den stoel naar de kast loopen. ☼ Gingen we eindelijk naar den trein, dan wist hij zich meester van de situatie en liet in de coupé duidelijk merken aan iedereen, dat hij een bereide hond is. ☼ De plaats aan het raam kwam hem vanzelfsprekend toe, want een hond moet onderweg uitkijken. Bovendien hoort het raampje open te staan, want in vreemde streken komen allerlei nieuwe geuren naar je toe, die een gevoeligen neus onafgebroken in actie houden. Z'n heele zwartel truffel bewoog ervan en glom van nattigheid. ☼ Van de medereizigers trekt hij zich weinig aan; meestal hebben ze meer belangstelling voor hem, dan hij voor hen. Een korte besnuffeling bij het binnenkomen is, wat hem betreft, volkomen voldoende. ☼ De menschen denken er anders over. Om het gesprek aan te knopen, zeggen ze: „Wat een mooie hond”. Ik knik dan meestal „Ja”. Na een poosje: „Je ziet ze anders niet veel meer, zulke poedels”. Van mijn

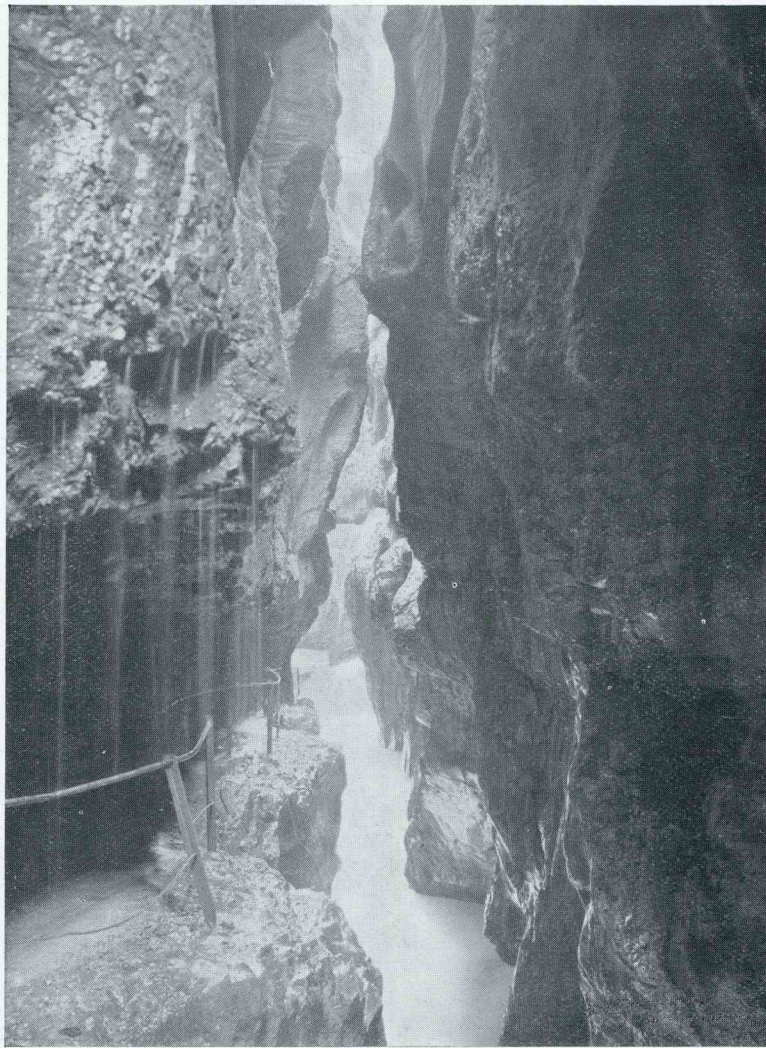
MAGNOLIA SOULANGEANA

kant: „Nee, niet zooveel”. „Vroeger had een oom van me er net zoo eentje”. „Zoo”. „Ja, en die hond was toch zoo trouw. En slim ook”. Een zwijgende knik. Ik verheug me al op de wederwaardigheden van den oom en zijn poedel. Maar er schijnen weinig feiten in het geheugen van den neef te zijn blijven hangen, want hij begint nu, wat ik ook stellig verwacht had, een soort inquisitie. „Zeker erg moeilijk in onderhoud?” „O, heelemaal niet. Af en toe eens scheren, wat kammen en een bad”. „Dan volgt op vele vragen een nauwkeurige opgave mijnerzijds, hoe dikwijls Woola per jaar geschoren wordt, en bij benadering hoeveel baden hij krijgt, en met volkomen zekerheid, hoe weinig hij gekamd hoeft te worden. „Ik ben altijd zeker, een gat in de lucht te zien slaan, als het gesprek tot het kammen gekomen is. Een hond, die eens in de drie of vier weken gekamd moet worden om niet vol losse haren te zitten en er tevens welverzorgd uit te zien, dat gaat de meesten te ver. Er worden dan herders, dobermannen en foxterriers bijgehaald, die allemaal een dagelijkse beurt nodig hebben om gentlemen onder de honden te blijven. „Het hangt van de lengte van de reis af, maar meestal overkomt het me, dat ik mezelf hierna een verhandeling over het beste diët hoor houden en zoo naderen we dan via de maag tot des Pudels Kern: zijn bizondere karakter, dat hem boven alle honden een streepje voor geeft. „Ik houd van honden. Sommige rassen zijn me sympathieker dan andere, maar poedels zijn honden, zooals er maar één ras geschapen is. „Als mijn inquisiteur, behalve nieuwsgierig, ook iemand blijkt te zijn, die van honden houdt, vertel ik meestal iets over Woola. Het zijn natuurlijk zeer vleierende dingen, die ik over hem zeg. Onder mijn verhaal hoor ik Woola, die met zijn kop op mijn schoot ligt, hoe langer hoe dieper ademhalen, hij leeft er volkomen in mee. Tenslotte wordt het hem dikwijls te machtig en beurt hij z'n kop op. Dan knikken alle hoofden, alle oogen kijken, hoe Woola mij aanziet, en dat het verhaal er als koek in gesmaakt is, bewijzen de woorden: „Ja, je kunt het aan z'n oogen wel zien!” „Dat is het juist: z'n oogen. „Alle gemoedswisselingen zijn in z'n oogen te lezen. „Mag ik mee?” „Wat zou ik graag meegaan!” „Ik doe het hoor! Ik ga mee!” „Wat jammer, dat ik niet mee mag!” „Neem me nu, ondanks alles, toch maar mee!” Of als hij een vreemd geluid hoort: „Zal ik er op af gaan?” „Wees niet bezorgd, er is niets”. „Hij vraagt, hij wenscht, hij smeekt, hij hoopt met z'n oogen. „Ook weet hij door zijn oogentaal allerlei dingen duidelijk te maken. Toen de poes eens, terwijl ik even de kamer uitging, visch van de tafel had gesnoept, waren het zijn vu-

rige, bestraffende oogen, die me op het gestichte onheil attent maakten. „Maar het mooist zijn die oogen, als hij toetst, hoe mijn wenschen zijn. Ik hoef dan geen woorden te gebruiken, hij leest het van mijn gezicht en onmiddellijk wisselt zijn uitdrukking, zoodra hij het begrepen heeft. „Het is natuurlijk noodzakelijk, om veel met een hond te spreken. Vooral als hij jong is. Hij moet zich dan leeren thuisvoelen in de menschelijke taal. Voor de stem zijn alle honden heel gevoelig. Op een diepe, welluidende stem reageert een hond sneller dan op een vlak gegeven commando. „Maar later is spreken dikwijls volkomen overbodig. „De hond, waarmee we dagelijks omgaan, voelt ons aan, weet precies, wat hij van ons op een bepaalden dag verwachten kan. „En als er een reden is, waardoor deze zwijgzame viervoeter meer aandacht ontvangt dan gewoonlijk, is hij zichtbaar gelukkig. „De koffers waren gesloten, ze konden elk oogenblik gehaald worden. Het roezemoezige beweeg van opruimen en inpakken was gelukkig voorbij. „Voor een hond, die elken stap van zijn meesteres volgt, is dat niet zoo'n prettige tijd. Soms draait de vrouw zich opeens om en zegt dan: „Wat sta je me toch voor de voeten!” terwijl hij juist alle moeite doet om haar hielen te volgen. Dan weer moet er opeens een bed versjouwd worden en als hond weet je niet zoo gauw, waar het zal komen te staan, zoodat je er altijd onder komt, of er tegenaan botst, of op je teenen getrapt wordt en dan nog de vermaning krijgt: „Klompent aantrekken, Woola! Of uit den weg gaan”. „Vandaag was de rust in huis teruggekeerd en ik maakte het plan, om nog een klein fietstochtje te maken, samen met mijn dochttertje. Ik had dadelijk het idee, om Woola mee te nemen. Het was niet noodig, hem iets te zeggen. Hij las de bevestiging van mijn gezicht af en danste om me heen. „We genoten met ons drieën van den zonnigen winterdag. Woola rende voor, kwam dan opeens weer naast mijn fiets lopen. „Hij was, na ons lange verblijf buiten, het drukke verkeer ontwend, maar wist na mijn waarschuwing voor een naderende auto dadelijk weer het gevaar. Ik behoefde hem maar eenmaal te herinneren aan „achter de boomen” en „op het trottoir”. Er lag dankbaarheid in zijn oogen om deze bescherming, toen hij het bekende, oude commando weer hoorde. „Waarom hij nu zoo'n tocht mee mocht maken? Omdat hij zoo bijzonder lief was. Hij heeft me geroerd door zijn meevoelen. „Vanmorgen overvielen me gedachten aan een paar moeilijke dingen die ik in orde te

TIJDENS DE LAATSTE PREPARATIEVEN VOOR DE WANDELING MET WOOLA OP DE AUTO'S

EEN WONDER DER NATUUR. DE PARTNACHKLAMM BIJ GARMISCH

maken heb. Ik moet daar zeer in verdiept geweest zijn. Plotse-ling drong het tot me door, dat een warm hondenlijf stijf tegen mijn beenen aangedrukt stond en dat een zachte

maken heb. Ik moet daar zeer in verdiept geweest zijn. Plotse-ling drong het tot me door, dat een warm hondenlijf stijf tegen mijn beenen aangedrukt stond en dat een zachte

snoet zich in mijn hand duwde. Ik keek hem aan, vol van mijn moeilijkheden. O, de troostende blik, die ik terug kreeg. Dit oogenspel ging door. Ik keek hem verteederd aan en hij straalde zijn eindeloze genegenheid terug en blijheid, omdat ik zijn bedoeling opgevangen had. Hij drukte zich nog vaster tegen me aan. Ik moest hem wel streelen en mijn vingers door zijn krullende haar laten glijden. Dat deed hem innig goed en met een voldane zucht ging hij naast me op den grond liggen. ☼ Hij had z'n doel bereikt, de sombere gedachten waren weggevaagd en m'n volle aandacht had ik hem gegeven.

F. G. DE V.

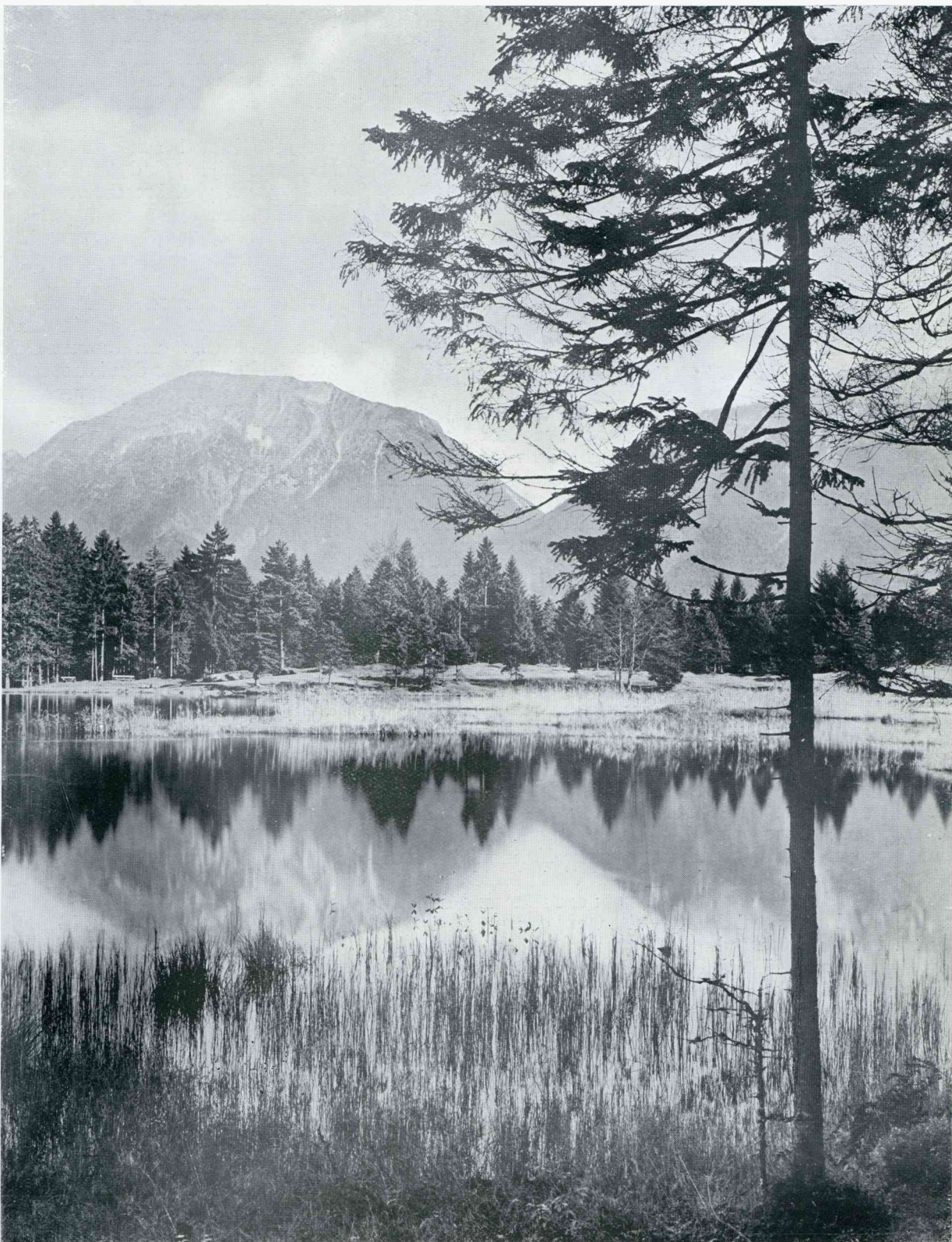
Een wonder der natuur

DOOR DR. FELIX RUTTEN

WIE iets van het Beiersche hoogland weet, heeft minstens ooit van Garmisch-Partenkirchen gehoord. Dit is het centrum der fijne wereld, die zich óók „toerist” noemt, en die er 's winters gaat ski-

lopen en 's zomers dansen en flirten en wat dies meer zij. Voor ons, die de natuur zoeken in haar schoone ongereptheid en haar verheven pracht, is zoo'n „kurort” je ware niet: je kunt het er niet af zonder „smoking” en zijden sokken. Je moet er met de groote parade meedoen, of thuis blijven. Als je daar geen plezier in hebt, blijf je er weg. ☼ Maar dit laatste gaat niet op! Je kunt zulk een centrum nu eenmaal niet ontgaan. Het is het middelpunt geworden voor het heele toeristenverkeer: vooreerst al, omdat het een knooppunt is voor de spoorwegen; vervolgens omdat al de autoritten door het land daar hun punt van uitgang hebben. Daar stroomen nu eenmaal de menschen samen, die geld verteren, en waarnaar zich dus alles richt. En vervolgens is het een aangewezen centrum voor mooie tochten. ☼ Maar je wilt dit beroemde Beiersche Mekka der mondaine wereld toch ook wel 's zien om wat het zélf is! ☼ Eenmaal moet het mooi geweest zijn, dit dubbel-dorp, met zijn oude beschilderde huizen, zooals die Mittenwald en Oberammergau verfraaien, — die groote boerenwoningen, breed gebouwd, met hun planken wanden en overhangende balkons, de wijd-gespreide daken met hun versierde balken en gebinten, schots en scheef in ongewilde schilderachtigheid naast elkaar gezet. Deze zijn er nóg: maar hoe werden ze van lieverlee op zij gedrongen door winkels en hotels, die er nu de moderne, regelmatig aangelegde asphalt-straten omzoomen. En daarmee

verloor het oord zijn vroeger landelijk karakter, zonder dat het nog heelemaal een stadsch voorkomen kreeg. Wat het verbeurde, werd nog door niets vergoed. En de menschen die er loopen, bederven er alles wat er nog goed was, wanneer ze er zich in de volksdracht steken die hun niet past, en zich als Beiersche „Bua” verkleeden met korte leeren broeken, bloote beenen en bonte jasjes. En zooals het altijd gaat in dergelijke veel bezochte, mooie oorden: je moet er zóó op de menschen letten en op de auto's passen, dat er voor het „mooie” niet veel aandacht overblijft. ☼ Doch nauwelijks ben je er buiten, — buiten de drukte, buiten de menschen en hun gedoe, — of het wordt er goed. Het wordt er dan aanstonds werkelijk schitterend. Om de beide plaatsen heen breidt het dal zich uit tot een breedten kom: het is alles één prachtig-bloeiend, veelkleurig grasveld, waartusschen de laatste huizen verspreid liggen, frisch en fleurig, tot den rand der bergen, waar die beginnen op te klimmen, groen begroeid met dennen en lariksen. En nu zie je eerst goed, hoe daar achter, in schrille, verblindende tegenstelling met de bloeiende voorjaarswereld van het dal en de zomersche weelde der groene bosschen, de majesteit der sneeuwgebergten hoog staat opge-

HET PFLEGERMEER BIJ GARMISCH

EEN BLOEM VAN MARKEN

torend. Het is de witte wand van het Karwendelgebergte en de veeltoppigheid van het fluweelig-wit bedonsde Zugspitzemassief, dat het heele landschap bestrijkt in majestueus verschijnen. Dan moet de zon blinken op hun sneeuw- en ijsvelden, tegen een blauwe lucht geheven! Wonderbare heerlijkheid dezer eenzame gebieden, door God gebeeldhouwd in den eeuwigen steen, omspeeld door het licht dat hun een glans verleent van diademen in juweelige fonkeling, of gesluierd door nevels en wolken die de geheimzinnigheid hunner stilte nog vermeerderen. ☼ Maar die stilte en majesteit zijn reeds lang ontwijd door een „zweefbaan”, die er alle „snobs”, wier beurs dat toelaat, bij bakken vol ophijscht en leegschudt in een groot hotel. ☼ Dit is een wonder der techniek; maar ook reserveert de natuur zelf te Garmisch, voor iederen wandelaar, een wonder van eigen voortbrengsel, waarom men alleen al hierheen zou komen: de Partnachklamm. Men moet reeds heel wat rotsen en ravijnen gezien hebben, om zich eenigszins een denkbeeld te kunnen vormen van deze kloof: want „Klamm” beteekent een engte, een spleet in de rotsen, zonder water niet denkbaar. ☼ Wij spreken zoo gemakkelijk van waterkracht, van uitschuring, van natuurgeweld: maar verbeeldt men zich eigenlijk wat dit wezen kan? Hier nu staat dit in beeld, in werkelijke waarheid aanschouwelijk voor u: een rotswand die, kilometers breed, over heel deze breedte werd doorgezaagd, doorsneden door het wroetend water, en wel in den loop der eeuwen met zulk een grondigheid, dat de zijwanden van dit natuurlijk kanaal tientallen van meters hoog zijn. ☼ Het woord kanaal kan hier misleiden, daar het een rustig water veronderstelt: door deze nauwe spleet tusschen de rotsen hier, perst zich dan ook een woedende bergstroom, die zijn uitgang naar het dal zoekt met donderend geraas. Ziedend en schuimend woelt hij er, nog altijd opgehouden door verspreide rotsblokken, nog altijd toornig om den tegenstand dien hij er ontmoet, als een eeuwig gekwelde en gesarde die naar eindelijke bevrijding tracht. En bij dit beeld bezint men zich op den ouderdom der aarde en den duur van den tijd: hoeveel eeuwen stond dit water hier kloppend en wroetend voor den gesloten bergmuur, eer deze ook maar een vingerbreed toegaf en een gleuf liet ontstaan, waarlangs het water zich over zijn kruin een weg baande. ☼ Langen tijd was deze kloof voor ieder ontoeganke-

lijk, alleen het wilde water vond daartusschen zijn weg. Maar de mensch drong er door met zijn scherpzinnigheid en zijn vaardigheid. Doorde eene rots werd er, langs het water, een tunnel geboord, met telkens openingen in de kloof zelf, waardoor men van het schouwspel kan genieten en den wilden stroom bij gedeelten overzien. Nauwelijks heeft men bij het verlaten der groen-overlommerde vallei den voet gezet binnen de rots, langs de uitgekapte gang, of alle geluid van spreken en stemmen wordt er overschreeuwd door het donderend watergeraas. Bleekgroen en lichtblauw woelt de stroom in de diepte daarnaast, waar de uitgeschuurde rotswand der andere zijde oprijst in vreemde tinten van grijs en bruin. Buigt men zich over de borstwering heen, die de open gedeelten van den tunnel afsluiten, dan ziet men, in onberekenbare hoogte daarboven, het lichtdoorschenen loover van het bosch op den bergkruin. Heeft het even geregend, of smelt daarboven sneeuw, dan schieten straaltjes en stroomen water van omhoog in de diepte: heele regens, die als lichte sluiers in de kloof en den stroom neerzijgen. Van alle zijden lekt het water, ook binnen den overwelfden gang, er neer en voegt zijn druppelende of striemende muziek toe aan den daver van het schuimend geweld beneden. Het is als een weg die voeren zou naar het hart der onderwereld, waar de oer-elementen nog heerschen in onbestreden geweld. Het razend geronk van het water, dat er de eenzaamheid vervult als met den klank van een reusachtig orkest, verhoogt den indruk der geweldigheid en der grootsheid, die uitgaat van dit levende schilderij van druipend gesteente en stormachtig-ziedend watergeklots. Na een kwartier van angstig verbazen over het geschouwde natuurgeweld, begroet men bij het einde der „Klamm” het zonlicht-doorlusterde loover van het bredere dal als de verkwikking van een gelukkig-makend paradijs. ☼ Maar eigenlijk bereikt dit tafereel van den „helleweg” zijn grootste wonderlijkheid eerst ’s winters, wanneer de overrégende rotsen er prikken met franjes van ijspegels en heele gordijnen van ijs, en stapels sneeuw er stollen tot wonder gedrochtelikheden, die er een levendige fantasie met angst en schrik vervullen kunnen. Dan is het er sprookjesachtig: een tooverwereld van huiveringwekkende grootsheid. Maar dan is het er ook, om mogelijke steenstor-tingen en ’t breken der zwevende ijskristallen, levensgevaarlijk.

BANK UIT 1641 IN DEN H. KERK TE AARTSWOUD (N.-H.)